

Asia Tekijänoikeus perehdytysmateriaaliin

Hakija A

Annettu 14.1.2009

Tiivistelmä *Perehdytysmateriaaliin sisältyi tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Tekijä oli ilmoitettu niin kuin hyvä tapa vaatii.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

A (jäljempänä hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa Helsingin kaupungin Laakson sairaalan perehdytysprojektissa syntyneen materiaalin tekijänoikeudesta ja moraalisisista oikeuksista.

Selostus asiasta

Hakija kertoo toimineensa kesällä 2006 kolme kuukautta Laakson sairaalassa perehdytyshoitajana. Kyseessä oli pilottiprojekti kesäsjaiusten perehdyttämiseen liittyen.

Koska kyseessä oli pilottiprojekti, joutui hakija tekemään kaiken perehdytysmateriaalin suunnittelutyön alusta alkaen itse. Hakija hyödynsi suunnittelu- ja toteutusvaiheessa kyseisessä sairaalassa kertynyttä ammatillista osaamista sekä korkeakouluopintojen ja erityisesti pedagogisten opintojen yhteydessä hankittuja taitoja.

Lausuntopyyntö koskee hakijan laatimaa oppimateriaalia, osaamiskarttaa ja perehdytysmallia sekä perehdytysprojektin loppuraporttia, jossa kuvattiin yksityiskohtaisesti projektin eri vaiheet sekä esitettiin johtopäätöksiä ja kehittämisehdotuksia projektissa syntyneiden kokemusten perusteella.

Hakija jätti kaiken projektiin liittyvän materiaalin työnantajalle työsuhteen päätyttyä olettaen, että palaa hoitamaan klinikkaopettajan tehtävää vuoden 2007 puolella. Hakija ei palannut hoitamaan tehtäviä monien syiden vuoksi. Perehdytysprojektin toinen osa käynnistettiin maaliskuussa 2007 uusien perehdytyshoitajien toimesta.

Hakija kertoo, että perehdytysprojektia on markkinoitu ja mainostettu voimakkaasti. Perehdytysprojektista on kirjoitettu Helsingin kaupungin terveyskeskuksen Terveiset-henkilöstölehteen (1/2007, 2/2007 ja 1/2008) ja hoitotyön Sairaanhoidaja-ammattilehteen. Hakija katsoo, että uudet perehdytysohitajat ovat ottaneet käyttöönsä hakijan laatiman perehdytysmallin ja materiaalit esittäen kaikki työt omissa nimissään. Hakija mainitsee esimerkkinä osaamiskartan. Se on otettu muunneltuna käyttöön keväällä 2007 siten, että siihen on laitettu uusien perehdytysohitajien nimet sekä yläkulmaan teksti "Helsingin kaupunki, terke, akuuttisairaalat". Hakijan nimeä eli tekijätietoja ei mainita lainkaan. Hakija katsoo uusien perehdytysohitajien tehneen muutoksia osaamiskarttaan tavalla, joka heikentää kartan pedagogista luotettavuutta.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakija on esittänyt tekijänoikeusneuvostolle seuraavat kysymykset:

1. Voidaanko hakijan laatima perehdyttämismalli ja siihen liittyvä materiaali kokonaisuudessaan tulkita teokseksi? Täyttääkö esimerkiksi osaamiskartta itsessään teoskriteerit?
2. Tuleeko hakijan nimi hyvän tavan ja tekijänoikeuksien mukaisesti mainita hakijan laatiman oppimateriaalin yhteydessä vai voidaanko tekijän tiedot poistaa/jättää ilmoittamatta?
3. Onko hyvän tavan ja tekijänoikeuksien mukaista, ettei hakijan nimeä mainita projektin mainonnan ja markkinoinnin yhteydessä?

Vastine

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt vastineen Helsingin kaupungin terveyskeskukselta.

Helsingin kaupungin terveyskeskus kertoo vastineessaan, että hakija on aloittanut Laakson sairaalan perehdyttämiprojektin niin sanotun pilottiprojektin, jota ovat jatkaneet terveyskeskuksen muut työntekijät perehdytysprojektin toisessa osassa, kun hakija ei ole jatkanut terveyskeskuksen palveluksessa.

Tekijänoikeuden lähtökohtana on, että oikeus syntyy sille, joka luo teoksen. Toisaalta työoikeuden vakiintuneena lähtökohtana on, että työn tulos kuuluu työnantajalle.

Laakson sairaalan perehdyttämiprojektin loppuraportti sinällään täyttää tekijänoikeuslain mukaisen teoskynnyksen, mutta työnantaja saa ilman

sopimustakin työntekijän työsuhteessa luomiin teoksiin normaalin toimintansa edellyttämän käyttöoikeuden. Uudet perehdytysohitajat ovat vain jatkaneet sitä työtä, joka on jäänyt hakijalta kesken. Tämä työ oli työtä, jota hakija oli nimenomaan palkattu tekemään Helsingin kaupungin terveystakeskukselle. Työsuhteesta sopiessa työnantajan ja työntekijän yhteinen tarkoitus oli, että projektissa tehdyn työn tulokset saatetaan työsuhteessa edellytettävään käyttöön. Asiassa on juridisesti riidatonta, että hakija on tehnyt työn työnantajalle ja taloudelliset tekijänoikeudet ovat näin ollen siirtyneet Helsingin kaupungin terveystakeskukselle.

Tekijänoikeus ei suojaa aihetta, sisältöä tai motiivita. Teoksen taustalla olevat ideat samoin kuin teoksesta ilmenevät ajatukset, tutkimustyön tulokset, toteamukset ja tiedot jäävät suojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei suojaa pilottiprojektin loppuraportissa esiteltyjä malleja, menetelmiä tai esimerkiksi osaamiskarttaa, joita hakija on ollut luomassa työnantajalleen. Samoin projektin tulokset, toteamukset ja tiedot jäävät suojan ulkopuolelle.

Hakijan moraalista oikeuksia ei ole loukattu. Väite hakijan isyysoikeuden loukkauksesta ei pidä paikkaansa, sillä hakijan nimi on asianmukaisesti mainittu Laakson sairaalan perehdyttämisprojektin loppuraportissa.

Terveiset-lehden artikkelissa 1/2007 hakijan isyysoikeus on asianmukaisesti todettu, koska hakijan nimi mainitaan ja hakijaa on asian johdosta haastateltu. Terveiset-lehden artikkelissa 2/2007 on kuvattu perehdytysohitajan työtä ja niitä menetelmiä, joita on käytössä. Menetelmät eivät ole tekijänoikeuksin suojuattuja. Terveiset-lehden artikkelissa 1/2008 on asianmukaisesti kerrottu verkkoperehdytysprojektista, jossa on käytetty hyväksi muun muassa pilottiprojektin tai projektin toisen vaiheen tuloksia. Tulokset ja projektin kuvaus eivät ole tekijänoikeuksin suojuattuja. Sairaanhoidaja-lehden artikkelista vastaa asianomainen toimittaja ja päätoimittaja, ei Helsingin terveystakeskus.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Teostaso

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet, tieto yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä esimerkiksi kahta henkilöä kirjoittamasta kirjaa samasta aiheesta. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.

Ratkaisussaan KKO 1971 II 7 korkein oikeus katsoi, ettei virallisen autonkuljettajatutkinnon suorittamista varten käytettäviä kyselylomakkeita, huomioon ottaen että ne oli muodoltaan laadittu ulkomaisten esikuvien mukaisiksi sekä sisällöltään kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön valvonnan alaisena ja ministeriön antamien ohjeiden mukaan, pidetty siten itsenäisinä ja omaperäisinä tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain 1 §:ssä tarkoitettuina kirjallisina teoksina, että kyselylomakkeiden laatijoilla olisi ollut niihin tekijänoikeus.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2001:11 oli kyse tekijänoikeudesta sukupolvenvaihdosmalliin. Hakija oli laatinut väitöskirjaa, jonka tuloksena oli malli puusepänanalan yrittäjien eläkkeelle siirtymisestä ja yritystoiminnan jatkamisesta. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseinen sukupolvenvaihdosmalli ei sellaisenaan saanut tekijänoikeussuojaa. Mallia voitiin pitää lähinnä ideana siitä, miten puusepänanalan yrittäjien sukupolvenvaihdokseen liittyviä kysymyksiä voidaan kuvata ja ratkaista. Sen sijaan 12 teksti- ja/tai kaaviosivua sisältänyt asiakirja, johon malli sisältyi, sai TekijäL 1 §:n nojalla suojaa kirjallisena teoksena.

Taloudelliset oikeudet

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Moraaliset oikeudet

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Korkeimman oikeuden asiassa KKO 1992:63 oli muun ohella kyse korujen suunnittelijan nimen mainitsemisesta yleisön saataviin saatettujen kappaleiden yhteydessä. Korkeimman oikeuden ratkaisun perustelujen mukaan jutussa esitetty selvitys osoitti, että korualalla taiteilijan nimen ilmoittamistapa vaihteli. Myöskään asianomaisten välillä tehty sopimus ei edellyttänyt nimen kappalekohtaista ilmoittamista. Korujen suunnittelijalla ei ollut tältä osin oikeutta vahingonkorvaukseen.

Tekijänoikeuden luovutus

Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat lain 27 - 29 §:ssä. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi luopua vain laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen käyttämistä varten (TekijäL 3 § 3 mom.).

TekijäL:in ei sisälly yleisiä säännöksiä työ- tai virkasuhteessa luoduista teoksista lukuun ottamatta tietokoneohjelmia ja niihin välittömästi liittyviä teoksia sekä tietokantoja, jotka ovat tekijänoikeuden kohteena.

Kuten todettu, tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Teoksen luonut työntekijä ja työnantaja voivat sopia tekijänoikeuden luovutuksesta esimerkiksi nimenomaisella kirjallisella tai suullisella sopimuksella. On myös mahdollista, että oikeuksien luovutuksesta

katsotaan sovitus konkludenttisesti eli hiljaisesti, vaikka nimenomaista sopimusta ei olisikaan tehty, jos muutoin voidaan päätellä, että työ- tai virkasuhteen osapuolet ovat tahtoneet tai tarkoittaneet teoksen oikeuksien siirtyvän työnantajalle. Työnantajalle työ- tai virkasuhteessa siirtyvä oikeus on osa työntekijän vastasuoritusta työsopimussuhteessa.

Tekijänoikeusneuvosto on lausunut tekijänoikeudesta työsuhteessa lausunnossaan TN 2008:9. Lausunnon mukaan se, kenelle tai keille tekijänoikeudet työsuhteessa kuuluvat on viime kädessä näyttökysymys osapuolten kesken. Missä laajuudessa käyttöoikeudet ovat siirtyneet, ratkeaa työsuhteen ehtojen perusteella. Yleensä on katsottu, että tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa, jolloin oikeudet teoksen muuhun käyttöön jäävät tekijälle. Tämä riippuu kuitenkin viime kädessä alan tapaa koskevan näytön arvioinnista. Tekijänoikeusneuvosto ei tutkinut asiaa tältä osin.

Tekijänoikeutta työsuhteessa on käsitelty myös lausunnoissa TN 2004:15, TN 2002:17, TN 1994:11 ja TN 1992:1.

Luettelon valmistajan oikeus

Teosten ja tietojen kokoaminen luetteloksi voi vaatia suuria investointeja tai aikaa ja vaivannäköä ilman, että lopputulos ylttäisi teostasoon ja tulisi siten tekijänoikeudella suojatuksi. Tällainen lopputulos voi kuitenkin saada TekijäL 49 §:n mukaista luettelosuojaa.

TekijäL 49 § 1 momentin 1 kohdan mukaan sillä, joka on valmistanut luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Luettelon valmistajan oikeuden ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79, HE 10/1997, s. 5 - 6).

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnoissaan TN 1990:13, TN 1992:6 ja TN 1993:9, ettei lomakkeisiin käytetty asiantuntemus ollut luettelosuojan saamisen perusteena. Suojan saamisen edellytyksenä on, että lomakkeissa on yhdisteltynä suuri määrä tietoa.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että ollakseen tekijänoikeudella suojattu, lausuntopyynnössä tarkoitettujen aineiston on ylitettävä teoskynnys eli yllettävä teostasoon. Aineiston on oltava henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

1. Voidaanko hakijan laatima perehdyttämismalli ja siihen liittyvä materiaali kokonaisuudessaan tulkita teokseksi? Täyttääkö esimerkiksi osaamiskartta itsessään teoskriteerit?

Tekijänoikeus ei ulotu asiiasältöön, metodeihin, ideoihin tai tietoihin, joita teoksessa esitetään. Tekijänoikeus suojaa sitä ilmenemismuotoa, johon tekijä on teoksensa luonut. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei tekijänoikeus suojaa lausuntopyynnössä tarkoitettua perehdyttämismallia.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua perehdytysmateriaalia. Materiaali koostuu Laakson sairaalan perehdytysprojektin loppuraportista (34 sivua) ja sen liitteistä sekä osaamista kartoittavasta kyselylomakkeesta ("osaamiskartta", 8 sivua, n. 150 kysymyskohtaa).

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Laakson sairaalan perehdytysprojektin loppuraporttia on pidettävä TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuna kirjallisena teoksena. Myös loppuraportin liitteitä "Perehdytyshoitajan tiedote osastoille" (liite 3), "Perehdytyskäytäntökyselyn tulokset" (liite 5), "Perehdytyshoitajan tiedote sijaisille ja kesätyöntekijöille" (liite 7) ja "Kesän iv-lupakäytäntö tiedote" (liite 11) on pidettävä siinä määrin itsenäisinä ja omaperäisinä, että niihin kohdistuu TekijäL 1 §:n mukainen tekijänoikeus.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei osaamista kartoittava kyselylomake kokonaisuutena arvioiden ilmennä sellaista persoonallista luomistyötä, että sitä voitaisiin pitää itsenäisenä ja omaperäisenä teoksena. Kyselylomakkeen kysymykset ovat kirjalliselta ilmaisultaan lyhyitä, tavanomaisia ja yksinkertaisia.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut kyselylomaketta myös TekijäL 49 §:ssä tarkoitettuna luettelon valmistajan oikeuden valossa. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei kyselylomake sisällä sellaista suurta määrää tietoja, että sitä voitaisiin pitää TekijäL 49 §:ssä tarkoitettuna luettelona.

2. Tuleeko hakijan nimi hyvän tavan ja tekijänoikeuksien mukaisesti mainita hakijan laatiman oppimateriaalin yhteydessä vai voidaanko tekijän tiedot poistaa/jättää ilmoittamatta?

TekijäL 3 § 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Ilmoittamisvelvollisuus ei koske tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jääviä aineistoja kuten lausuntopyynnössä tarkoitettua kyselylomaketta.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että teostasoon yltävien aineistojen osalta tekijä on ilmoitettava siten kuin hyvä tapa vaatii. Hyvän tavan mukaisuuden kriteeri vaikuttaa sekä siihen, milloin tekijä on ylipäänsä ilmoitettava että siihen, millä tavoin tekijän nimi on ilmoitettava. Se, onko noudatettu hyvää tapaa, arvioidaan tapauskohtaisesti. Hyvä tapa voi vaihdella esimerkiksi teoksesta, sen käyttötarkoituksesta ja -yhteydestä riippuen.

Tekijä on ilmoitettu Laakson sairaalan perehdytysprojektin loppuraportin etusivulla raportin tekijänä. Tekijänoikeusneuvoston katsoo, että tekijä on ilmoitettu sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Kun osaamista kartoittava kyselylomake ei ole teos, tekijänoikeuslaki ei velvoita mainitsemaan tekijää.

3. Onko hyvän tavan ja tekijänoikeuksien mukaista, ettei hakijan nimeä mainita projektin mainonnan ja markkinoinnin yhteydessä?

Lausuntopyynnön mukaan perehdytysprojektia on mainostettu ja markkinoitu Terveiset-lehteen ja Sairaanhoidaja-lehteen kirjoitetuissa artikkeleissa. Hakija on toimittanut artikkelit tekijänoikeusneuvoston tarkasteltavaksi.

Kuten todettu, TekijäL 3 § edellyttää tekijän nimen ilmoittamista hyvän tavan mukaisesti, kun tekijän teoksesta valmistetaan kappale tai se saatetaan yleisön saataviin. Lausuntopyynnössä tarkoitetuissa lehtiartikkeleissa ei ole hakijan teosta. Siten hakijan nimen mainitsemiseen ei ole ollut velvollisuutta.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marko Rajaniemi

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Arto Alaspää, Martti Heikkilä, Ismo Huhtanen, Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Päivi Liedes, Kirsi-Marja Okkonen, Tytti Peltonen, Pekka Pulkkinen, Maria E. Rehbinder, Risto Ryti, Katariina Sorvari, Markku Uotila, Martti Virtanen ja Ahti Vääntinen.